

ז'הריקתי לכם ברכה עד בלי די — עד שיבלו שפתותיכם מלומר די' — כלומר, שפע הברכה יהיה יותר מערך כלי הקיבול, ו'שפתות הכלים', המגדירים ומגבילים את תכולתם, יהיו בליים מלומר עד פה תבוא. (דובר צדק עמ' 70; לקוטים שבסוף 'פרי צדיק' ח"ב עמ' 245. ע"ש).

— 'יש שאינם רוצים לקבל מחבריהם מרוע לב, כי לא ירצו להתחייב להם הכרת טובה. ובאמת ראוי להתנהג ככה כלפי הרשעים, שלא לקבל טובות מהם כדי שלא להתחייב אליהם, כדי שלא נבוא להחניפם... אבל יש מי שאיננו רוצה לקבל משום שטובר שלא תהיה היכולת בידו להכיר טובה כדבעי, וירגיש את עצמו בזה כבעל-חוב וגולן. המסרב לקבל משום זה, הוא בעל מדרגה גבוהה. זהו שורש ענין אמירת די להקב"ה. יש והנברא מרגיש את עצמו כל כך שפל ובטל כלפי השי"ת עד שמוצא בלבו בהרגשה אמיתית גמורה שכל מה שיעשה ויאמר להכיר טובה ולהודות להשי"ת על רוב חסדיו, הריהו ממש כלא-כלום לעומת חובו לפי הטובות והנפלאות הבלתי-פוסקות והחסדים הבלתי-מוגבלים והבלתי-נימודים אשר יעניקנו השי"ת בהם... התבטלות זו כלפיו ית', עלולה להביאנו להרגיש בעומק לבנו את התשוקה הגדולה לומר לטובות די'...

אבל גם זה איננו שיא המדרגה. במה מגיעים אל ההתבטלות השלמה האפשרית בתוך הבריאה, אימתי היא הדבקות הגמורה? כשמגיעים בהתבטלות אל נקודת הכרת 'מי אני אשר לא ארצה להתחייב במה שאינני יכול, הן אני בטל ומבוטל כל כך שאיני שייך אפילו לרצות. וכי איך שייך בי, בנברא פעוט שכמוני, שום רצון נפרד מרצוני יתברך? ואם רצוני שאקבל — איך אפשר שאסרבו? התבטלות זו לעומת רצוני של הקב"ה — שגם כל אפשרות הסירוב בטלה — זוהי מדרגת 'עד שיבלו שפתותיכם מלומר די'; אין כבר שפתים, אין אפשרות לומר די. זוהי הברכה העליונה ביותר'. (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 222)

דף לג

'הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו...' — נראה שבא להוציא שנים העוסקים בתורה ונצרכים לדבר בדברים שבסתר — אין בידם עוון. (חדש האביב)

'מאי ועוד ידו נטויה? ... אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה, הופכין עליו לרעה' — דרש ועוד מלשון 'ועד', כלומר כל שנותיו של אדם, שהם שבעים שנה — ידו נטויה, להפוך הגזר-דין. (עפ"י רש"י כתובות ה: ר"ן כאן. עוד על ביטוי 'נחתם עליו גזר דין של שבעים שנה' — ע' מגדים חדשים — ברכות לא:).

'כל הממרק עצמו לעבירה... שלשה מיני הדרוקן הן, של עבירה עבה...' — כתבו המפרשים: כל 'עבירה' סתם שאמרו בכל מקום, היא עבירת זנות. (עפ"י מהרש"א כאן; תורת חיים ע"ז ה. בן יהודע; העמק שאלה מ,ז. וכן מצינו בתרגום, שמתרגם בכמה מקומות 'ערוה' — עבירה. (ע' דברים כג, טו; כד, א; משלי כא, כו ועוד — מובא ב'מגדים חדשים' כאן, ע"ש. ויש להעיר גם ליבמות עח: 'שם עוברי עבירה... ומצח אשה זונה' ע"ש. וברש"י שם צ: ד"ה צריכה לכך).

'שאני רבא דאנסי ליה רבנן בעידניה בעל כורחיה' — מכאן הביא ה'תרומת הדשן' (טז) ראייה, שמשום ביזוי וזילותא אין חוששים להשהיית נקבים, שמחמת כן נמנעו החכמים לילך לצרכיהם בפני הרבים, ולא חשו לאיסור בל תשקצו דרבנן. וכן כתב המגן-אברהם (צב סק"ב; קג סק"ד) שבמקום כבוד הבריות אינו עובר באיסור 'בל תשקצו'. (ובשפת-אמת כאן פרש באופן אחר, ולפי דבריו אין ראייה מכאן). ואף על פי שכל הנצרך לנקביו אסור בדברי תורה כל זמן שגופו משוקץ — נראה שזה דוקא להתחיל בלימוד, אבל אם באמצע הלימוד החל להרגיש צורך מעט לצאת — אינו צריך להפסיק מלימודו, וכמו שכתב בבאור-הלכה. (צב, ג ד"ה קורא. עפ"י מגדים חדשים כאן).

(ע"ב) 'פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיה של אומה זו' — השפת-אמת עמד על השאלה, הלא אסור ליתן להם חן, לומר כמה נאה נכרי זה, (ע"ז כ), וכל שכן שאין לשבח מעשיו או לחבב דבר מדבריהם, (כדברי הרמב"ם — עכו"ם י, ד). וכתב שרבי יהודה אמר כן בלשון תמיהה. (והנכרים סברו שסיפר בשבחן). ובספר 'מאור ישראל' להגר"ע יוסף שליט"א יישוב, שאין איסור אלא לשבח לאיש פרטי, אבל אומה אשר ישראל חוסים בצלה, ועל ידי אמירת שבחה על מעשיה בפני ישראל, יהיו מתפללים בשלומה של המלכות — שפיר דמי. (בוה מיושבת קושית המפרשים בברכות ח: ששבחו שם ממדותיהן של הפרסיים. וע' צדקת הצדיק רנו. וע"ע במובא בע"ז כ).

'לא תקנו אלא לצורך עצמן...' — ע' במובא בע"ז ב:

'איתרחיש ניסא איברי להו חרובא' — על איסור ערלה בחרוב של נס — ע' ב'מאור ישראל' כאן. (וע"ע על כיוצא בזה במובא במנחות סט). ובלאו הכי נראה שפטור מערלה משום שעלה האילן מאליו שלא במקום ישוב. (כבשו"ע יו"ד רצד, כז. וע' חזו"א ערלה א, ט). ואף על פי שהיה זה מקום ישוב לרשב"י ולבנו, ובעבור אכילת פירותיו הוא עלה, נראה שדנים הדבר לפי רובא דעלמא.

'איתבו תריסר שני במערתא... אזול איתבו תריסר ירחי שתא... כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוה מסי רבי שמעון' — לאחר שלש עשרה שנה ששהה רבי שמעון במערה, [שהן כנגד שלש עשרה מדות הרחמים], הגיע לדרגת רחמים העמוקים בשרש הדין. (עפ"י מכתב מאליהו ח"ד עמ' 192).

'... אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה' — דיבר על לבו שאין להעניש אותם על כך שאינם עוסקים בתורה, כי די לתיקון העולם בנו שתורתנו אומנותנו, ואין להקפיד על אדם מעתה. (ריעב"ץ)

'מדאני אסא' — על ענין ריח ההדס בשבת, ע' בקונטרס 'קדושת השבת' ה, עמ' 28.

*

'... ואמרו (בסנהדרין כ.) ... יראת ה' היא תתהלל' — זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו

אך אפשר שלדעת רש"י אינו חייב אלא כשמכוין לכך, אבל בלאו הכי אינו אסור אלא מדרבנן, וכן נראה מדברי התוס' (ביומא לה. עפ"י גליונות קה"י).
 במקום סכנה, כגון בשביל חולה שיש בו סכנה, שיישן, או מפני הנכרים והלסטים — מותר לכבות לדברי הכל.
 ואם אפשר להוציאו או להסתיר האור בדרך אחרת, בלא דיחוי — אין לכבות (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם וש"פ).

דפים ל — לא

מד. א. ושבחתי אני את השמחה — על איזו שמחה מדבר, ומדוע?
 ב. תלמידים היושבים לפני רבם ללמוד תורה — האם יושבים באימה או בשמחה?
 ג. כתוב אחד אומר על תען כסיל כאולתו וכתוב אחד אומר: ענה כסיל כאולתו — הכיצד?
 ד. אדם שיש בו תורה ולא יראה — למה הוא דומה?
 א. ושבחתי אני את השמחה — בשמחה של מצוה הכתוב מדבר. וולשמחה מה זה עשה — זו שמחה שאינה של מצוה]. ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק (אפילו אינו של לצון, מכל מקום אין בו ישוב הדעת. רש"י) ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'.
 אמר רב יהודה: וכן לדבר הלכה, (משובחת היא השמחה, לפתוח בה את הלימוד). אמר רבא: וכן לחלום טוב.

ב. כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (= מרירות, מחמת אימה) — תכונה. (שפתותיו שושנים נוטפות מור ע"ב). אבל הרב יש לו ללמד מתוך שמחה. ולפי ה'אבעית אימא', עד שפתות הרב יהא בבדיחותא ולאחר שפתתו ישב באימה, כדרך שנהג רבה.

ג. בדברי תורה — ענה כסיל כאולתו, (כדי להעמיד דברי תורה על מכונם). במילי דעלמא — אל תען כסיל כאולתו.

ד. אדם שיש בו תורה ללא יראה, כמוהו כאדם שמעלה אוצר חטים לעלייה ולא עירב בהם קב חומטין (= עפר מלוח למניעת התלעה) — מוטב אם לא העלה כלל. (רבא);
 — דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות, ומפתחות החיצונות לא מסרו לו — כיצד ייכנס. (רבה בר רב הונא. כלומר, ללא יראת שמים אינו חש לתורתו, לשמור ולעשות);
 — כאדם שאין לו חצר, ושער לחצר הוא התקין. (ר' ינאי).

דפים לב — לג

מה. א. אלו הנהגות ולקחים הוזכרו בגמרא בקשר לסכנות הבאות על האדם וההתרחקות מהן?
 ב. אלו פורעניות וענשים הוזכרו בסוגיא, הבאים על עונות פרטיים?

א. כאשר אדם נתון במצב של סכנה ונצרך לישועה, נזכרים מעשיו למעלה, לשפוט אם ראוי הוא לנס אם לאו, וגם מזלו רעוע באותה שעה, ולכן הוא עלול להענש על הצטברות עוונות קודמים. כגון בשעה שעובר אדם על הגשר או אשה בעת לידתה. [ונתנו חכמים בגמרא כמה משלים ופתגמים לענין זה].

רב לא עבר במעבורת שיושב בה עכו"ם, אמר, שמא ייפקד עליו דין ואתפס עמו. שמואל לא עבר אלא במעבורת שיושב בה עכו"ם, אמר, השטן בשתי אומות אינו שולט. (וכן אין לעבור עם ישראל מומר או רשע, בין לרב בין לשמואל. עפ"י מגן אברהם קנו ועוד. וע"ע מגדים חדשים).

רבי ינאי בדק תחילה את המעבורת, ואחר כך היה עובר בה, שהיה רבי ינאי אומר: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושים לו נס — שמא אין עושים לו נס, ואם עושים — מנכים לו מזכיותיו. (קטנתי מכל החסדים ומכל האמת).

אמר ר' יצחק בריה דרב יהודה: לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והיפטר. (כי יפל הנפל ממנו — ממנו להביא ראיה).

מי שחלה ונסה למות, אומרים לו: התודה, שכן כל המומתין מתודין.

אדם יוצא לשוק, (שמצויים שם מריבות ובעלי דינים, נכרים וישראלים) — יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לטרדיוט. חש בראשו — יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר, עלה למטה ונפל — יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון, אם יש לו פרקליטין גדולים — ניצול, ואם לאו — אינו ניצול. ואלו הן פרקליטין של אדם — תשובה ומעשים טובים. ואפילו מלאך אחד מני אלף מלמד עליו זכות — ניצול. רבי אליעזר בנו של ריה"ג (מוסיף ו)אומר, אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה, וחלק אחד לזכות — ניצול. (אם יש עליו מלאך מלין אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת, מצאתי כפר).

כתב הרשב"א (בתשובה פב) על פי מה שאמרו עלה למטה — כעלה לגרדום, שכל חולה שעולה למטה, כשעמד מאותו חולי מברך 'הגומל' שהרי נעשה לו נס. ויש סוברים דוקא כשנפל למשכב שלשה ימים או שהיה נתון בסכנה. ע"ע בברכות נד.

ב. דרשו חכמים מן המקראות וציינו עונשים מסוימים הבאים על עבירות פרטיות; —

על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר. (הרש"ש מפרש: על האיחור בהדלקה, משום חילול שבת). רבי אלעזר אומר: על שלש עבירות הללו נשים מתות ילדות (= צעירות, ואפילו שלא בשעת לידה). רבי אחא אומר: בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת. ויש אומרים: על שקורין לארון הקודש 'ארנא'.

תניא רבי ישמעאל בן אלעזר אומר: בעון שני דברים עמי הארצות מתים, על שקורין לארון הקודש 'ארנא' ועל שקורין לבית הכנסת 'בית עם'.

תניא רבי נתן אומר: בעון נדרים מתה אשה של אדם. רבי אומר בעון נדרים בנים מתים, (וכן אמר רבי אלעזר בר"ש וקיבלה רבי ממנו. עפ"י רש"י). רבי יהודה הנשיא אומר: בעון ביטול תורה. ויש דעות תנאים נוספות — בעון מזוזה ובעון ציצית (— בימיהם, שהיו מלבושיהם בני ארבע כנפות, אבל כשאינן רגילים בבגדים כאלו, אין חובה מן הדין לקנות כדי להתחייב בציצית. עפ"י תוס').

[אמר ריש לקיש: כל הזהיר בציצית — זוכה ומשמשים לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים].

תניא רבי נחמיה אומר: בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים.

רבי אלעזר בר' יהודה אומר: בעון חלה אין ברכה במכונס ומארה משתלחת בשערים וזורעים זרעים ואחרים אוכלים.

בעון ביטול תרומות ומעשרות, שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר והיוקר הווה והשכר אבד ובני אדם רצים אחר פרנסתם ואין מגיעים. ואם נתנים — מתברכים.

בעון גזל הגובאי עולה והרעה הווה ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם.

בעון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין ('קלקול' — לא בודון אלא מתוך חוסר עיון וכדו'. רש"י. או קלקול ע"י השמשים, הסופרים והשוטרים, ולא ע"י הדיינים. מהרש"א) וביטול תורה — חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא ובני אדם אוכלים ואינם שבעים ואוכלים לחמם במשקל.

בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטים והדרכים משתוממים.

בעון שפיכות דמים בית המקדש חרב ושכינה מסתלקת מישראל.

בעון גילוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמיים ויובלות גלות באה לעולם ומגלים אותם ובאים אחרים ויושבים במקומם.

בעון נבלות פה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים. הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו אפילו חותמים עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה — הופכים עליו לרעה. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם. רב נחמן בר יצחק אמר: אף שומע ושותק.

אמר רב אושעיא: כל הממרק עצמו לעבירה (מפנה לבו להתעסק בעברות. רש"י), חבורות ופצעים יוצאים בו, ולא עוד אלא שנדון בהדרוקן. אמר רב נחמן בר יצחק: סימן לעבירה (של זנות. מפרשים) — הדרוקן. [בשרו מתקשה ומתנפח].

תנו רבנן, ארבעה סימנים הן; סימן לעבירה — הדרוקן. סימן לשנאת חנם — ירקון. סימן לגסות הרוח — עניות. סימן ללשון הרע — אסכרה.

תנו רבנן, אסכרה באה לעולם על המעשר. רבי אלעזר בר' יוסי אומר: על לשון הרע. [והסיקו שראבר"י מוסיף על דברי קודמו ואינו חולק]. רבי שמעון אומר: בעון ביטול תורה. ואף נשים, נכרים ותינוקות נענשים בכך, על שמבטלים את האחרים מתורה. ותשב"ר שנענשים, הגם שאינם בטלים ואינם מבטלים אחרים — כי הם נתפשים על הדור כאשר אין שם צדיקים הנתפשים על הדור.

דף לד

- מו. א. אלו דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה?
- ב. אלו דברים הותרו לעשותם בספק-חשכה-ספק-אינו-חשכה?
- ג. שנים ששלחו שליח לערב בשבילם, לאחד ערב מבעוד יום ולאחר ערב בין השמשות, הראשון נאכל עירובו בין השמשות והשני נאכל משחשכה — האם עירובם עירוב?
- א. שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה (מבעוד יום סמוך לחשכה, לא קודם לכן ולא אחר כך. רש"י); עשרתם? ערבתם (עירובי תחומין ועירובי חצרות. רש"י כאן)? הדליקו את הנר! וצריך לאמרם בנחת כדי שיקבלום ממנו.
- נראה שאין צריך לשאול ולהזכיר אלא בערב שבת — שמא פשעו ואחרו, ויבואו לעשות